

Cois Fharraige 50 Bliain ó Shin de réir na Nuachtán

Donncha Ó hÉallaithe

Sa bhliain 1967 cuireadh an chéad eagrán den iris BISEACH os comhair an phobail, é foilsithe ag Cumann Forbartha Chois Fharraige, eagraíocht pobail a bunaíodh an bhliain roimhe sin. Is léir ó nuachtáin na bliana 1967 go raibh borradh faoi phobal Chois Fharraige leathchéad bliain ó shin agus spiorad nua sna daoine; go raibh scamall dorcha duairc an lagmhisnigh a d'éirigh as bánú an cheantair ag an imirce, ag ardú agus lóchrann an dóchais ag leathnú. Tugtar léargas sna scéalta seo thíos, atá pioctha ag Donncha Ó hÉallaithe ó na nuachtáin INNIU agus AN CURADH CONNACHTACH, ar a raibh ag tarlú sa gceantar leathchéad bliain ó shin.

Feis Lurgan

Tionóladh Feis Lurgan ar an Domhnach, 23 Iúil 1967, ar chlós an choláiste. Uachtarán Chonradh na Gaeilge, Cathal Ó Féinneadha a d'oscail an fheis. Ba é Pól Ó Foighil a bhí i mbun eagraithe ar an lá. I measc na mbuaiteoirí atá luaite sa tuairisc ar Fheis Lurgan sa Churadh Connachtach tá Máire Ní Chúláin, Cor na Rón, Indreabhán as a cuid amhránaíochta; Colm Ó Finneadha, An Lochán Beag, as a chuid filíochta; Tomás Ó Raighne, An Choill Rua, as a chuid damhsa agus Gearóid Denvir as a chumas comhrá.

Seo mar a scríobh Seán Ó Conghaile faoin bhFeis in Inniu ar an 11 Lúnasa 1967:

“Ar an tríú lá fichead d'Iúil bhí Feis Lurgan – Feis Ghaeltachtaí Éireann- ar bun i gCois Fharraige. Ba mhór an t-ádh dóibh an lá breá grianmhar a d'éirigh leo mar gur beag lá chomh maith leis a tháinig ina dhiaidh..... Bhí damhsóirí,

ceoltóirí, amhránaithe, lucht seanchais is filíochta ag coimhlint lena chéile sna comórtais an lá siúd.

Ba suntasach an rud na cupáin luachmhara a fheiceáil á mbronnadh agus bhí luach £500 de chupáin agus de bhoinn á mbronnadh ann. Cheapfa gur baineadh smeach as an taobh tíre sin an lá sin mar spréachadh tine gealáin. Tá an spionadh sna daoine ach é a thabhairt chun cinn.”

Coláiste Lurgan

Do réir fógraí sa Churadh Connachtach, bhí Coláiste Lurgan ag déanamh pleananna le foirgneamh a thógáil ar an gCnoc. Bhí dhá fhógra sínithe ag P Ó Foighil (Rúnaí) sa nuachtán ar an 31 Márta ag fógairt go raibh Coiste Choláiste Lurgan le “cead foirlíonach a iarraidh ar Chomhairle Chontae na Gaillimhe ar Choláiste Gaeilge, Pinniúr Liathróid Láimhe agus faiche leadóg cúirte a thógáil san láthair thuasluaite.” Bhain

Feis Lurgan in 1967 [pic. Seán Ó Mainnín]

Clódóirí CL Print

Casla & 091 506 597 info@clprint.ie www.clprint.ie
Maigh Cuilinn 091 556 493 clprintmoycullen@gmail.com

- Seastáin & Comharthaí Taobh Amuigh
- Clóbhualadh Trádálach • Dearadh Idirlín
- Seirbhís Sciobtha • Comharthaí • Táirgí PVC

JOYCE'S

paiseanta faoi bhia

PRAGHSANNA ÍSLE
AR BHREOSLA
I GCÓNAÍ

ALWAYS LOW
FUEL PRICES

ATHENRY 091 875430
HEADFORD 093 35471
KNOCKNACARRA 091 589300
TUAM 093 26880
INDREABHÁN 091 593020

OSCAILTE/OPEN
MONDAY-SATURDAY 8AM-11PM / SUNDAY 8AM-10PM
INDREABHÁN DÉ LUAIN-DÉ hÁOINE 7.30AM-10PM
DÉ SATHAIRN 8AM-10PM / DÉ DOMHNAIGH 8.30AM-10PM
WWW.JOYCESUPERMARKET.IE

SEIRBHÍS
SEACHADTAÍ
BAILE
HOME DELIVERIES

Pól Ó Foighil

ceann de na fógraí pleanála le láthair sna hAille agus bhain an ceann eile le láthair ar an gCnoc Theas.

Taobh istigh de chúig mhí, ar an 18 Lúnasa 1967, bhí tairiscintí á lorg ag an ailtire Simon Kelly sa gCuradh Connachtach ó chonraitheoirí le ‘Coláiste Samhraidh atá beartaithe le haghaidh Choláiste Lurgan’ a thógáil. Meabhraítear ag deireadh an fhógra sa nuachtán nach gá ‘go nglacfaí leis an tairiscint is lú ná le haon tairiscint’.

Bhí alt ar Inniu (11 Lúnasa, 1967) ag Seán Ó Conghaile, ag tuairisciú an dul chun cinn a bhí déanta ag Coláiste Lurgan. Seo mar a scríobh sé:

“Seo an dara bliain ag Coláiste Lurgan mar choláiste samhraidh i gCois Fharraige – agus is i Scoil Sailearna – sé sin an Scoil Náisiúnta sa gCnoc – a bhí na ranganna i mbliana. Ní raibh aon áit seasta ag an gcoláiste ó thosaigh sí ach tá súil ag Pól Ó Foighil, an Rúnaí, áit seasta agus foirgneamh nua buan a bheith tógtha acu an chéad shamhradh eile.”

Fánán ar an Lochán Beag

Tuairiscíodh ar INNIU, ar an 1 Meán Fómhair 1967, go raibh ‘cúpla míle punt á chaitheamh faoi láthair ar chalahadh an Locháin Bhig, áit a mbeidh deis ag lucht iascaireachta a theacht i dtír, siad sin lucht curacha agus báid bheaga eile, agus le dul chun farráige chomh maith nuair a bheas siad ag plé le iascach’.

B’shin an chéad toradh a bhí le feiceáil ar obair an Chumainn Fhorbartha, tar éis bliain ar an saol ag obair ar son an phobail.

An Monarchan Marmair

Ní Coláiste Lurgan an t-aon ní a bhí le tógáil ar an gCnoc. Fógraíodh in Inniu, ar an 29 Nollaig 1967, go raibh sé beartaithe ag Connemarle Tta. monarcha 11,600 troigh cearnach a thógáil in Indreabhán, ar shuíomh 3 acra, ina mbainfi feidhm *“as próiseas nua nár úsáideadh riamh cheana sa tír seo, chun marmar Chonamara a ghearradh ina thileanna a mbeidh praghas níos ísle orthu ná ar thileanna a tháirgítear leis na gnáthmhodhanna déantúsaíochta.”*

Ba é seo an chéad thionscail nua a bunaíodh ag úsáid cumhachtaí a tugadh do Bhord Ghaeltarra in 1965 dul i bpáirt le heagraíochtaí príobháideacha le tionscail nua a chun ar bun sa Ghaeltacht. I measc na ndaoine a bhí ainmnithe ar INNIU mar stiúrthóirí ar an gcomhlacht nua bhí Bainisteoir Ginearálta Ghaeltarra Éireann, Cathal Mac Gabhann.

Bheadh an marmair ag tíocht ó cairéal a bhí ag Connemarle ag Doire an Chláir, in Iarthuaisceart Chonamara, in aice leis an Sraith Salach. Ní mó ná sásta a bhí pobal an cheantair sin le marmair na háite a bheith á chur ó dheas le postanna a chur ar fáil i gCois Fharraige, mar a tugadh le fios in alt ar INNIU, ar an 13 Deireadh Fómhair 1967. Ba é míniú Ghaeltarra ar an scéal nach raibh mórán daoine sa cheantar Gaeltachta sin agus nach faoi Ghaeltarra ‘aon treoir a thabhairt faoi láthair na monarchain’ mar gur cuideachta phríobháideach a bhí á bunú.

Gaeltarra le aistriú anoir go dtí na Forbacha

Bhí dea-scéala eile ag Cois Fharraige ag deireadh na bliana 1967. Ar an gcéad leathanach den nuachtán INNIU (15 Meán Fómhair, 1967) tuairiscíodh go raibh ‘Gaeltarra ag dul siar don Ghaeltacht’. Ó bunaíodh an eagraíocht i 1957 bhí Ardoifig Ghaeltarra lonnaithe i Sraith an Iarthair, i lár na hArdchathrach. Dúradh san alt ar INNIU gur chinn Bord Ghaeltarra an Ardoifig a bhogadh anoir mar *“gur fearr an éifeacht a bheas le gníomhaíochtaí an Bhoird de bharr an Ardoifig a bheith suite sa Ghaeltacht”* agus socraíodh ar Ghaillimh mar go bhfuil sé *“áisiúil ó thaobh na nGaeltachtaí eile de, thuaidh agus theas”*.

“Faoi láthair”, a dúirt an t-alt, “tá Gaeltarra ag iarraidh tionscailí a mhealladh go dtí an Ghaeltacht, agus bhí an tuairim ann gur deacra go mór a bheadh sé é sin a dhéanamh agus gan

Ceannáras Údarás na Gaeltachta sna seascaidí

An Seanadóir

Trevor Ó Clochartaigh

Ag obair ar son mhuintir na Gaillimhe,
pobal na Gaeilge & na Gaeltachta

Ag obair leis na Comhairleoirí
Tom Healy, Gabe Cronnelly, Dermot Connolly,
Mairéad Farrell, Cathal Ó Conchúir & Anna Marley

Oifig na Gaillimhe:
3ú Urlár,
Teach Ross,
Bóthar na gCeannaithe.
(091) 567921

nó

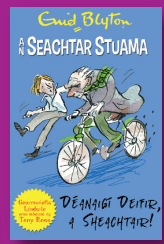
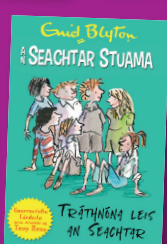
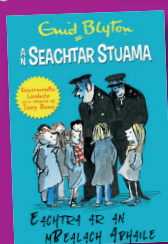
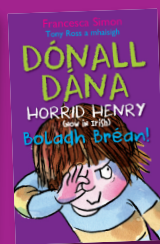
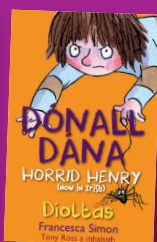
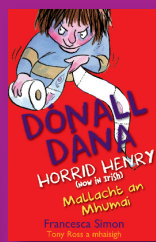
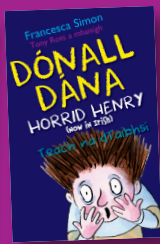
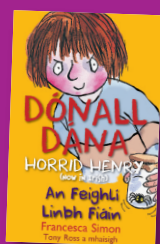
An Caorán Beag,
An Cheathrú Rua,
Co. na Gaillimhe

R-phost/: trevor.oclochartaigh@oireachtas.ie
Idirlíon: www.trevoroc.com

Fón póca: (00353) 87 2476624

HORRID HENRY AGUS THE SECRET SEVEN (LEAGAN GAEILGE)

DÓNALL DÁNA agus A SEACHTAR STUAMA

leabhair nua don aoisghrúpa 8-12, aistrithe ag Gormfhlaith Ní Thuairisg, Máirín Ní Ghadhra,
Marion Ní Shúilleabháin agus Caitlín Ní Chualáin

Tabhair cuairt ar an siopa nua
Cló Iar-Chonnacht, An Cheardlann, An Spidéal 091 593307

Gaeltarra féin sásta a gceanncheathrú a bheith sa Ghaeltacht.”

Críochnaíonn an t-alt leis an cur síos seo a leanas ar an áit ina mbeadh an cheanncheathrú nua lonnaithe: “*Ceantar breac-Ghaeltachta is ea na Forbacha, leathslí idir Bearna agus an Spidéal. Gaeilge a labhraíonn an chuid is mó de mhuintir bhunaidh na háite ach le tamall de bhlianta anuas, de dheasca fhás chathair na Gaillimhe, tá roinnt Béarlóirí tar éis tithe nua a thógáil sa gceantar.*”

‘An Crúiscín Lán’ tugtha ar Tigh Tim Johnnie sa Spidéal

Bhí athraithe ag tarlú sa Spidéal in úinéireacht cheann de na pubannaí ba mhó cáil a bhí i mBaile an Droichid. Ghlac Johnny agus Des Kelly, beirt a bhí ag seinm leis an *Clipper Carlton Showband*, seilbh ar an teach tábhairne ‘Tigh Tim Johnnie’, agus bhaist siad ‘An Crúiscín Lán’ air. Bhí comhfhreagraí Inniu, Seán Ó Conghaile, i láthair an oíche ar tharla an mhalartú úinéireachta. Bhí an cur síos seo ag Seán ar Tim Johnnie, ar INNIU (16 Meitheamh, 1967):

“Ar nós Kruger Caomhánach i gCiarraí, bhí sé de bhua ag Tim Johnnie go mba Gaeilgeoir ó dhúchas (as ceantar an Spidéil) é. Ina theannta sin ba seanchaí mór é agus bhí lear mór taistil déanta aige ar fud an domhain. Tharraing daoine ag a theach ósta mar gheall air sin agus bhí siad teanntásach ann. Bhí cead spraoi agus spóirt, amhráin agus ceoil ag gach uile duine a thagadh ann ach a gcuid dea-bhéasaí a bheith ar iompar acu.

Na seanfhondúirí a thagadh ag ól piontaí pórtair Tigh Thaidhg, beidh uaigneas orthu feasta gan é a fheiceáil taobh istigh den chuntar ina léine ag líonadh piontaí.”

San eagrán céanna den nuachtán bhí sé le rá ag Johnny Kelly, nárbh aon ghá imní a bheith ar dhaoine faoi sheasamh na Gaeilge sa teach tábhairne ná faoin gceol a bheadh le cloisteáil ann ach an oiread.

“Déanfaimid gach iarracht féachaint chuige go mbeidh sé chomh dúchasach agus chomh Gaelach agus is féidir.”

D’fhan na Ceallaigh deich mbliana sa gCrúiscín agus dhíol siad An Crúiscín le Gerry Mc Alinden sa bhliain 1977. D’fhan Gerry ann deich mbliain eile agus sa bhliain 1987 thóg John Foy ar láimhe é agus tá sé ann ó shin.

Iománaithe an Spidéil

Bhí foireann láidir iománaíochta ag an Spidéal, leathchéad bhliain ó shin. Seo píosa as tuairisc a bhí sa Churadh Connachtach ar chluiche a imríodh i nDroichead an Chláirín i mí Meithimh 1967:

“The Junior Hurling Championship tie between Spiddal and Rahoon was the best of three matches played at Clarenbridge on Sunday. Spiddal had heavier players who had the edge when pulling on the ball. Mentors from both clubs were anxious to place on record a complaint regarding the long grass, and a local club official said that a man had promised to mow the grass on Saturday but had not.....

Rahoon came within two points of Spiddal halfway through the second half and the excitement of the play was reflected by

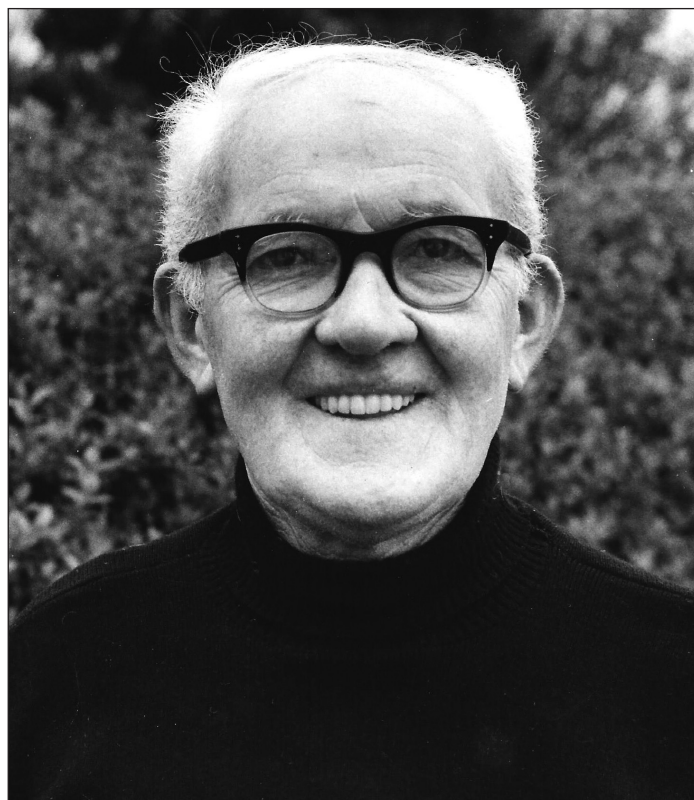
An Crúiscín Lán

the vociferous followers. Spiddal, however held out and C. O’Malley and K McIntyre stretched their lead, leaving no doubt in the issue.

Michael Thornton, M. Flaherty and P. Faherty were the best backs for Spiddal. S O’Toole and M. Conneely, newcomers to the centre-field positions, excelled over their counterparts. Best forwards were C. O’Malley, S. Neachtain, Joe Conneely and D. Staunton, who did a lot of useful work.”

Seo í foireann iomána an Spidéil a bhuail Rathún 2 – 9 in aghaidh 2 – 4, leathchéad bliain ó shin, mar a tugadh sa tuairisc ar an gCuradh Connachta:

E. Costello, M. Curran, Michael Thornton, P. Treacy, M. Flaherty, P. Faherty, M. Costelloe, M. Conneely, S. O’Toole (0 – 2), C O’Malley (0 – 2), D. Staunton, S. Neachtain (1 – 1), J. Conneely (0 – 3), K. Mc Intyre (1– 1), L. Toole.

Seán Ó Conghaile